

felleskoleutvalget@kd.dep.no

Oslo, 26.3.26

NFFOs innspill til Utvalget for framtidens fellesskole

Innledning:

Norsk faglitterær forfatter- og oversetterorganisasjon, heretter NFFO, er en skribentorganisasjon som organiserer over fire tusen norske forfattere og oversettere. En betydelig andel skriver lærebøker for grunnopplæringen og fag- og lærebøker for universitets- og høgskolesektoren.

NFFO har som mål å bidra til et kunnskapssamfunn der alle har tilgang til god faglitteratur. Gjennom Det faglitterære fond, som NFFO forvalter, deles det årlig ut stipender til lærere og forskere som ønsker å formidle sin kunnskap i bokform.

Vi er svært opptatt av fellesskolens betydning for det norske kunnskapssamfunnet. Vi mener den norske fellesskolen, der barn med helt ulike bakgrunner kan gå i samme klasse, er noe av grunnen til at vi har små sosioøkonomiske forskjeller og høy sosial mobilitet sammenlignet med andre land. Takk for anledningen til å komme med innspill til fellesskoleutvalgets viktige arbeid. NFFOs læremiddelutvalg, som består av lærere og læremiddelforfattere, har bidratt i innspillene.

NFFO har følgende tre innspill:

1. Læremidler skaper et fellesskap rundt undervisningen.

God undervisning forutsetter gode læremidler. I norsk skole var det lenge slik at alle hadde tilgang på trykte bøker. Med økt digitalisering har dette bildet endret seg fort, og i dag står mange lærere uten et felles classesett med lærebøker. Dette gjelder også i tekstfag som for eksempel norsk, KRLE, historie, naturfag og engelsk. Der elevene i etterkrigstiden fikk Nordal Rolfsens lesebok i sekken, får mange av dagens elever kun løse ark med kopier og et nettbrett. Det som før var et felles utgangspunkt for undervisningen skrevet av en kompetent pedagog, er i dag fragmenterte bruddstykker av en rekke tekster. Samtidig faller leseresultatene på både barnetrinnet og ungdomstrinnet raskt, slik de internasjonale undersøkelsene PIRLS og PISA viser med all tydelighet. Dette mener NFFO, i likhet med en rekke foreldre, lærere og elever over hele landet, er uholdbart.

Kvalitetssikrede og redaksjonelt utviklede læremidler gir både elever og lærere nødvendig faglig støtte i skolehverdagen. De frigir tid for lærerne, slik at de kan konsentrere seg om elevene og det pedagogiske arbeidet. Det er en stor jobb å skrive et læreverk, og det tar gjerne flere år. De norske læremidlene er skrevet av

praktiserende lærere i faget, som sammen med en redaktør ofte tester ut tekstene sine over tid på elever. Læremidlene gir undervisningen forutsigbarhet, en tydelig retning og en gjennomtenkt progresjon.

Samtidig oppfyller læremidlene også en annen viktig funksjon, som ikke er begrenset til det som skjer i klasserommet: Læremidler, og spesielt de trykte bøkene, er nemlig en forutsetning for å skape et **fellesskap** rundt opplæringen. Dette fellesskapet omfatter både elevene, klassen, lærerne, profesjonsfellesskapet på de enkelte skolene og på tvers av skoler, samt foreldrene. Når elevene har med seg en trykt lærebok hjem i sekken, er det enklere for foreldrene å få innsikt i de ulike fagenes innhold og arbeidsmåter, og dermed inkluderes i **læringsfellesskapet**. Det gjør det mulig for en forelder å se hva skolens forventninger er, og hvordan et bestemt fagstoff er lagt opp. Dette mener vi det er spesielt viktig at fellesskoleutvalget sier noe om. Noe av grunnen til at det er mindre fellesskap på skolen i dag, er at vi har vage læreplaner, og manglende tilgang på bøker som gir et felles utgangspunkt.

Kvalitetssikrede læremidler er altså med på å etablere **felles referanserammer**. I en tid preget av digitale distraksjoner og en fragmentert mediekultur, er behovet for slike felles referanserammer viktigere enn noensinne. For noen barn er boka de får på skolen den eneste boka de faktisk får. Dette er et ansvar læremiddelforfattere alltid har tatt på alvor, og det er viktig at bøker anerkjennes som grunnleggende infrastruktur for å drive god opplæring i fagene.

NFFO anbefaler at Utvalget for framtidens fellesskole anerkjenner redaksjonelt utviklede læremidler som en forutsetning for å skape en god fellesskole, og sikrer at barns tilgang på bøker ikke er avhengig av økonomien og prioriteringene i hver enkelt kommune.

2. Balanse mellom trykte og digitale læremidler.

Digitaliseringen av skolen har vært høyt prioritert i årevis. Utviklingen av et uendelig antall læringsapplikasjoner, ulike plattformer, spill, osv. har gitt oss en svært fragmentert læremiddelbransje som ikke tydelig nok skiller mellom hva som er læremidler, læringsressurser eller andre verktøy. Denne uoversiktlige situasjonen har blitt beskrevet flere steder, blant annet i NOU 2023:19: "Læring, hvor ble det av deg i alt mylderet? Bruk av elev- og studentdata for å fremme læring."

Mylderet av ressurser er krevende for en lærer å forholde seg til. Noen er gratis (ofte på måter som utfordrer personvernet), noen koster penger, og noen betaler fylkene for på vegne av alle – selv om de ikke brukes mye (NDLA).

Heldigvis ser det ut til at digitaliseringsentusiasmen er i ferd med å roe seg, både i skolen og forlagene. Samtidig må vi erkjenne at dagens elever og lærere har utviklet nye arbeidsmåter og nye måter å forholde seg til skriftkultur generelt og bokformatet spesielt på. Derfor trenger vi mer kunnskap om hvordan bøkene bør og kan brukes sammen med de digitale læremidlene, slik at de kan utfylle hverandre på en pedagogisk hensiktsmessig måte. Ikke minst trenger vi nye og oppdaterte lærebøker.

NFFO anbefaler at Utvalget for framtidens fellesskole undersøker og diskuterer hvordan digitale og papirbaserte læremidler kan og bør utfylle hverandre i fremtiden.

3. Skolene må ha råd til å kjøpe redaksjonelle læremidler.

Vi vet fra Riksrevisjonens rapport om læremiddelsituasjonen i norsk skole offentliggjort 20.8.25 at skolene ikke har den tilgangen på læremidler de selv mener de trenger for å gjøre en god jobb. Rapporten viser bl.a. at hver femte lærer i grunnskolen mangler nødvendige læremidler. Det rapporteres om store forskjeller mellom kommuner og fylkeskommuner når det gjelder tilgangen på lærebøker og utstyr, og forskjellene er aller størst i grunnskolen.

Når skolene ikke får mulighet til å prioritere redaksjonelt utviklede læremidler, utløses en ond sirkel: Forlagsøkonomien svekkes, noe som i sin tur fører til at det produseres færre og dårligere læremidler. Lærerne blir nødt å lage egne ressurser etter beste evne, som ofte deles i fagmiljøet uten nødvendige forklaringer og pedagogisk tilrettelegging. Vi har også god grunn til å tro at Kopinor-avtalen, som sikrer skolene mulighet til lovlig kopiering, misbrukes flere steder ved at lærerne kopierer hele verk og deler dem ut til egne elever fordi det ikke er nok penger til bøkene de trenger.

Det er en fare for at lærerne venner seg til å undervise uten å støtte seg på kvalitetssikrede læremidler. Det går utover både undervisningen og det tidligere nevnte fellesskapet. Spesielt for nyutdannede lærere er det problematisk å ikke ha en god lærebok som springbrett for undervisningen, og vi mener det er viktig at Fellesskoleutvalget også ser på ressursmangelen i skolen som en årsak til at så mange utdannede lærere ikke jobber i skolen. Det er en krevende jobb å skulle kompensere for fraværet av en lærebok i alle fag hver eneste dag.

De redaksjonelt utviklede læremidlene inngår i en lang og viktig tradisjon som omfatter både forlagene, skolene, lærerne, foreldrene og hele kulturen vår. Å lage læremidler er imidlertid ikke gratis. Dersom vi skal skape en god fellesskole, må skolene ha råd til å kjøpe læremidler, og forlagene må vite at det finnes et marked for dem. Flere har rapportert om at foreldre nå kompenserer for manglende bøker til barna sine ved å kjøpe disse selv. Hvis ikke vi sikrer alle skolebarn tilgang på skolebøker, er vi med på å åpne for sosial reproduksjon og økte forskjeller i praksis.

NFFO anerkjenner at regjeringen har sett behovet for fysiske lærebøker i grunnskolen gjennom tre ekstrabevilgninger over statsbudsjettet til innkjøp av slike. Dessverre ser vi i den årlige Bransjestatistikken, som handler om det norske bokmarkedet i tall utarbeidet av Forleggerforeningen, at kommune ikke kjøper inn flere skolebøker til skolene selv om de har fått øremerkede ekstrabevilgninger til det. I 2024 var det salgsnedgang på ni prosent av lærebøker til grunnskolen og videregående skole.

NFFO anbefaler at Utvalget for framtidens fellesskole jobber for å styrke både kommune- og skoleøkonomien slik at skolene faktisk har råd til å kjøpe inn redaksjonelle læremidler. Det er også viktig at pengene blir bevilget på en måte som gjør at de går til det faktiske formålet.